

Ключові слова: система права, комплексна галузь, суспільні відносини

Ключевые слова: система права, комплексная отрасль, общественные отношения

Key words: system of law, complex branch, public relations

Хижняк Юлія

Гронінгенський університет (Нідерланди)

аспірантка 4-го року навчання

Кафедри транскордонних правових досліджень,

кандидат юридичних наук

НАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Юрій Миколайович Оборотов завжди був невтомним поборником розробки нових методологічних шляхів дослідження права. Його креативний підхід до осягнення права й неймовірна відкритість новим ідеям привели його свого часу до праці проф. В. П. Комарової, присвяченої темі особистості та держави в історичних драмах Шекспіра [1]. Знайомство з цією працею відбулося в час, коли мало хто з тодішніх юристів приділяв увагу зв'язку літературних творів і права. Це дослідження несподіваним чином відкрило для нього літературний ракурс погляду на право й роздмухало бажання розвивати тему зв'язку права і літератури. Саме завдяки цьому бажанню й натхненності Юрія Миколайовича авторка цього тексту отримала можливість думати про право як про літературу та бачити в літературі контури правових явищ.

Особливе місце в ідеях Юрія Миколайовича займала мова права, її особливості та роль у формуванні правової культури юриста. Саме з уваги до мови права і текстуальної форми судових рішень народилась ідея дослідження рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд) за допомогою наративної теорії. Чому рішення ЄСПЛ написані саме так, як вони написані? Яка мотивація стоїть за вибором такої текстуальної форми рішень?

Наративна теорія, що виникла в надрах літературних досліджень, давно вийшла за рамки аналізу літературних текстів і стала застосовуватися до нелітературних, таких як новини, судові рішення, етнологічні розвідки тощо. [2, с. 368] У цьому сенсі М. Тітцманн пропонує поглянути на наративну теорію як на загальну теорію текстів, яка дозволяє реконструювати процес створення тексту його автором [3, с. 177]. Такий процес полягає в тому, що автор приймає рішення щодо кожного наративного параметру тексту, обираючи між альтернативами. Вибір пов'язаний з такими категоріями наративної теорії як «історія», «наратор», «персонаж» та ін. Ці категорії дозволяють подивитися на тексти рішень ЄСПЛ не як на застиглу готову конструкцію, а як на набір елементів, кожен з яких міг би виглядати інакше. Адже текст рішення Суду, як і будь-який інший текст, був кимось написаний, і його автор свідомо чи несвідомо обирає спосіб, яким має бути розказана історія цієї конкретної справи. Цей спосіб неминуче впливає на те, як читач сприймає рішення й аргументацію Суду.

Одним із найважливіших текстуальних виборів, що його робить ЄСПЛ в процесі написання рішень, є спосіб зображення себе в своїх текстах. Адже образ Суду формується не тільки за рахунок дискурсу довкола його фігури, але в першу чергу за допомогою самих текстів рішень, в яких Суд так чи інакше сам про себе говорить. Так, наприклад, ми можемо звернути увагу на найбільш очевидну різницю в зображенні Судом себе – між частиною, де він розповідає про обставини справи, і частиною, де йдеться про правовий аналіз.

Якщо ми подивимося на частину рішення під назвою «Факти» («The Facts»), то побачимо, що Суд не включає себе в розповідь. Відповідно, тут не фігурують такі фрази як «Суд визначив», «Суд встановив», «Суд інтерпретує» тощо. Персонаж Суду лишається поза історією, він розповідає нам цю історію, але сам перебуває ніби за кадром, не виконуючи жодної ролі в цій історії. Такий текстуальний вибір автора дозволяє створити ілюзію неупередженого висвітлення обставин справи. Історія про апліканта виглядає так, ніби вона розповідає саму себе, а ЄСПЛ не дає власної оцінки тому, що сталося.

Через це навіть найбільш жахливі історії порушення прав людини в тексті рішення викладені холодною, сухою мовою, в якій немає місця співчуттю чи якомусь іншому ставленню, забарвленому судженнями й емоціями.

На противагу викладенню обставин справи, частина рішення, де міститься правовий аналіз Суду («Оцінка Суду»/«The Court's assessment»), виглядає зовсім інакше з точки зору місця Суду як персонажа, як діяча в історії. У цій частині ми доволі часто зустрічаємо персонаж Суду, який є активним в історії, яку він розповідає. Про останнє сигналізують такі формулювання з рішень:

– «Суд не може не співпереживати тривозі заявниці щодо того, що без можливості покінчити з життям їй загрожує смерть у муках» ('[t] he Court cannot but be sympathetic to the applicant's apprehension that without the possibility of ending her life she faces the prospect of a distressing death.') [4, para 55].

– «Суд визнає емоційні труднощі, які зазначене рішення мало спричинити заявникам» ('the Court acknowledges the emotional hardship that the said decision must have caused the applicants'.) [5, para 119].

Вищезгадані формулювання дозволяють побачити ставлення Суду до справи, що є загалом нетиповим для рішень судових органів, але виглядає доречним у випадку суду, який розглядає порушення прав людини.

Таким чином, несхожий підхід ЄСПЛ до зображення себе в різних частинах рішення підкреслює неоднакові функції цих частин і відмінний ефект, що вони покликані справляти на читача. Це лише один із багатьох прикладів того, як наративна теорія допомагає краще зрозуміти спосіб, у який ЄСПЛ конструює свій образ і транслює цей образ своїй аудиторії. І хоча судові рішення зазвичай розглядаються в розрізі їхнього змісту та наведеної аргументації, мова, якою послуговуються суди є важливим фактором враження, яке справляють на нас рішення. Недарма рішення різних судів формують в нашому уявленні різні образи судових установ, що залежать від того, як певний суд говорить про себе, про учасників справи, про попередні рішення, чи проявляє він емпатію тощо.

Така перспектива є незвичною, але вона є запорукою бачення певної судової інституції в усій повноті її культурного виміру.

Література

1. Комарова В.П. Личность и государство в исторических драмах Шекспира и его современников: автореф. дисс. на соискание науч. степ. д-ра филол. наук; спец.: 10.01.05 – Литературы народов Европы, Америки и Австралии. Л., 1973. 34 с.
2. Ryan M.-L. *The Modes of Narrativity and Their Visual Metaphors. Style.* 1992. Vol. 26, No. 3. 368–387.
3. Titzmann M. The Systematic Place of Narratology in Literary Theory and Textual Theory. In *What Is Narratology?: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Ed. Tom Kindt and Hans-Harald Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. 175–204.
4. *Pretty v. the United Kingdom* ECHR2002-III.
5. *V.D. and Others v. Russia* (2019) App N72931/10.

Ключові слова: нарративний аналіз, Європейський суд з прав людини, текст, персонаж, історія.

Ключевые слова: нарративный анализ, Европейский суд по правам человека, текст, персонаж, история.

Key words: narrative analysis, European Court of Human Rights, text, character, story.

Кобко-Одарій Вікторія Сергіївна

Національний університет «Одеська юридична академія»

асистент кафедри загальної теорії права та держави,

кандидат юридичних наук

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА ПРАВОВИЙ МЕНТАЛІТЕТ (УКРАЇНСЬКИЙ ДИСКУРС)

Проблема взаємовідношення правового менталітету і релігії в сучасних умовах вимагає обговорення з позицій тих соціальних, культурних стосунків, які характерні для ХХІ століття. Сьогодні в Україні вона набуває особливого значення, оскільки сучасне українське суспільство духовно і морально хворіє, бо ураженими та зруйнованими виявилися найважливіші центри суспільної і особистої свідомості – ціннісні орієнтири, духовно-моральні ідеали та